

Biblia o życiu poczętym i życiu przerwany

The Bible about life conceived and life interrupted

STEFAN SZYMIK

Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II w Lublinie, Wydział Teologii, Polska
stefan.szymik@kul.pl
<https://orcid.org/0000-0001-9544-2976>

Abstract: The author of the article addresses the issue of the conceived and yet unborn human life in the light of the Bible. In pursuit of this goal, he reaches for philological and exegetical analyses of selected biblical texts. In the first part, he points to the continuity that exists between the conception and the birth of a child, which is expressed in the phrase “She conceived and gave birth” (Gen 4:1, 17, etc.). The author also discusses the key biblical texts which illuminate God’s acting in a mother’s womb (Ps 139:13-15; Job 10:8-12; Wis 7:1-3; 2 Macc 7:22-23). The second part of the article contains a discussion of biblical texts related to the issue of unborn human life but threatened with death. The following texts were analysed: the commandment of the Decalogue “Thou shalt not kill” (Exod 20:13), the story of Onan and Tamar (Gen 38:8-10) and the case of foetal miscarriage described in the Book of Exodus 21:22-23. Summing up, the Bible affirms human life from its beginning, including unborn life, and strongly opposes taking it away. Such a conclusion results from the fundamental message of the Bible about the conceived human life.

Keywords: conception; conceived life; unborn life; Exod 21:22-23; miscarriage; abortion

Abstrakt: Autor artykułu naświetla problematykę poczętego, jeszcze nienarodzonego życia ludzkiego w świetle orędzia Biblii. Realizując cel, sięga do analiz filologicznych i egzegetycznych wybranych tekstów biblijnych. W pierwszej części wskazuje wpierw na ciągłość, jaka istnieje między poczęciem a narodzeniem dziecka, co wyraża biblijna fraza „poczęła i urodziła” (Rdz 4,1.17 itd.). Nadto autor analizuje kluczowe teksty biblijne, które naświetlają Boże działanie w łonie matki (Ps 139,13-15; Hi 10,8-12; Mdr 7,1-3; 2 Mch 7,22-23). Druga część artykułu przynosi omówienie tekstów biblijnych związanych z problematyką poczętego życia ludzkiego, a zagrożonego śmiercią. Analizie zostały

poddane kolejno przykazanie Dekalogu „Nie zabijaj” (Wj 20,13), historia Onana i Tamar (Rdz 38,8-10) oraz przypadek poronienia płodu opisany w Wj 21,22-23. Konkludując, Biblia afirmuje ludzkie życie od jego początku, także życie nienarodzone, a stanowczo przeciwstawia się jego odbieraniu. Taki wniosek wynika z fundamentalnego przesłania Biblii o poczętym życiu ludzkim.

Słowa kluczowe: poczęcie; życie poczęte; życie nienarodzone; Wj 21,22-23; poronienie; aborcja

Wstęp

Nauczanie Kościoła katolickiego na temat ludzkiego życia, w tym również życia poczętego w łonie matki, jest oparte na podstawowej prawdzie biblijnej, że Bóg jest stwórcą i dawcą każdego życia. Jednak broniąc prawa do życia, Kościół odwołuje się w swym nauczaniu także do szerszej, uniwersalnej zasady wpisanej w sumienie i obowiązującej wszystkich ludzi: „Nie będziesz zabijał!” (Wj 20,13). Prawdę tę przypomniał papież Jan Paweł II w homilii wygłoszonej w Kaliszu 4 czerwca 1997 roku, podczas szóstej podróży apostołskiej do Polski (Jan Paweł II 1997, 4; por. Paweł VI 1982; Kongregacja Nauki Wiary 1987; Jan Paweł II 1995). Dla środowisk naukowych w Polsce 25. rocznica tej pielgrzymki i słowa papieża w obronie ludzkiego życia stały się okazją do ponownej refleksji nad życiem jako najpiękniejszym darem Boga. W szczególności dyskutowano nad prawnymi skutkami godności nienarodzonego dziecka. W dyskusji tej nie mogło zabraknąć głosu teologa biblisty. Biblia bowiem, chociaż nie mówi niczego o aborcji, to jednak nie milczy na temat poczętego życia ludzkiego¹.

I. Życie poczęte w przekazie biblijnym

Brzemiennosc kobiety, jak i ogólnie ludzka płodność, są w świetle tekstów biblijnych znakiem Bożego błogosławieństwa i uznawane za wielki dar (por. Rut 4,13-15), wzrastanie zaś embrionu i płodu w łonie matki przedstawione jest jako stwórcze działanie samego Boga. Stąd pierwsze stwierdzenie może brzmieć banalnie, ale jest podstawą dalszej refleksji nad życiem poczętym. Bóg jest sprawcą życia w kobiecym łonie, a poczęte życie jest dziełem Jego stwórczej woli. Wypowiadają to teksty biblijne opisujące proces powstania i kształtowania się ludzkiego życia w łonie matki, w których działającym podmiotem jest Bóg (Chmiel 1991, 42-47; Szymik 1996, 163-171).

¹ Problematyka życia poczętego i aborcji w świetle przekazu biblijnego była podejmowana w polskiej literaturze biblijno-teologicznej wielokrotnie, głównie w artykułach i przyczynkach naukowych (Łach 1984; Chmiel 1991; Wojciechowski 1992; Szymik 1996; Parchem 2012; także Machinek 2007; 30-37; Muszala 2009; 157-215).

Należy wpieryw podkreślić ciągłość, jaka istnieje między życiem poczętym w łonie matki i życiem zrodzonym. Poczęte życie ma według Biblii swoje konieczne dopełnienie w akcie urodzin. Dobitnie wypowiada to biblijna kolokacja „począć i urodzić”, mająca kilka różnych form w przekazie. I tak dowiadujemy się, że Adam zbliżył się do swej żony Ewy, a ona „poczęła i urodziła Kaina” (Rdz 4,1). Podobnie Kain zbliżył się do swojej żony, a ona „poczęła i urodziła Henocha” (Rdz 4,17). Następnie Sara „stała się brzemienną i urodziła” Abrahamowi syna Izaaka (Rdz 21,2), Lea „poczęła i urodziła” dla Jakuba synów Rubena, Symeona, Lewiego i Judę (Rdz 29,31-35), a później jeszcze Issachara i Zabulona (Rdz 30,17.19). Podobnie Rachela, druga żona Jakuba, „poczęła i urodziła” jego umiłowanego syna Józefa (Rdz 30,22-24). Również o narodzeniu Mojżesza powiedziano, że kobieta „poczęła i urodziła syna” (Wj 2,2), później podobnie o Samsonie (Sdz 13,2-5) czy Samuelu i jego rodzeństwie (1 Sm 1,20; 2,21). Analogiczna formuła pojawia się w licznych tekstach zapowiadających przyszłe zrodzenie potomka, przykładowo w dobrze znanym tekście mesjańskim proroka Izajasza: „Dlatego Pan sam da wam znak: Oto Panna pocznie i urodzi Syna, i nazwie Go imieniem Emmanuel” (Iz 7,14; por. Mt 1,18-25). Te same słowa słyszymy z ust anioła zwiastującego Maryi urodzenie Jezusa: „Oto poczniesz i urodzisz Syna, któremu nadasz imię Jezus” (Łk 1,31; także 1,24; 2,6; zob. Muszala 2009, 202-204).

Mamy do czynienia z formułą opisującą zwyczajne wydarzenie z ludzkiego życia, jakim jest poczęcie i urodzenie się dziecka. Cytowaną, utrwaloną frazę można nazwać formułą zrodzenia potomka. Jej składowymi są czasowniki „począć” i „urodzić”, a ich podmiotem gramatycznym kobieta. Hebrajski czasownik „począć” (hebr. *hārāh*, gr. *syllambanō*) wyraża głównie akt zapoczątkowania życia w łonie matki, poczęcia dziecka (zob. Łk 1,24.31; 2,21), ale w Biblii opisuje także stan brzemienności kobiety aż do urodzenia przez nią niemowlęcia (Rdz 16,4; 2 Sam 11,5; por. Ps 7,15; Iz 26,17). Natomiast czasownik „urodzić” (hebr. *jālad*, gr. *tiktō*) wypowiada ogólnie moment przyjścia dziecka na świat, jego urodzenia. Omawiana kolokacja przyjmuje niekiedy rozbudowaną formę, między innymi w tekstach genealogicznych, w których otrzymała postać „poznać [= współżyć], począć, urodzić” (Rdz 4,1.17). Dodatkowo został podkreślony tutaj moment cielesnego współżycia mężczyzny i kobiety. Jeszcze inny przykład analizowanej formuły przyjmuje postać „począć, urodzić, nadać imię”, dzięki czemu zostaje podkreślone znaczenie zrodzonego potomka lub jego przyszłe losy (Rdz 29,32; 38,3; Łk 1,31-32)².

² W powyższych i dalszych analizach językowych konsultowano podstawowe słowniki biblijne polskie i obce (Abramowiczówna 1958; Liddell i Scott 1996; Popowski 1997; Koehler i Baumgartner 2008 oraz TDOT 1974-2006; TDNT 1964-1976).

Przywołane teksty opowiadają o biologicznym poczęciu i urodzeniu się dziecka. Jednak na uwagę i podkreślenie zasługuje przede wszystkim ciągłość, jaka według przekazu biblijnego istnieje między aktem poczęcia i aktem urodzenia potomstwa. Dla autorów biblijnych owa ciągłość jest czymś naturalnym i oczywistym, wręcz koniecznym, dlatego wielokrotnie sięgali do utrwalonego zwrotu „począć i urodzić”. Tam, gdzie poczęło się ludzkie życie, tam także rodził się człowiek.

Jednak można znaleźć również teksty biblijne, które w formie obrazu lub metafory przybliżają bezpośrednio stwórcze działanie Boga w łonie matki. Posługując się przenośnią, teksty te opowiadają o stopniowym rozwoju ludzkiego płodu w łonie matki od chwili poczęcia aż do urodzenia się potomka (zob. Ps 139,13-15; Hi 10,8-12; 31,14-15; Mdr 7,1-3; Jr 1,5; 2 Mch 7,22-23). Pierwszy tekst jest przepięknym hymnem ku czci Boga, rodzajem modlitwy i równocześnie pieśni pochwalnej psalmisty, tekstem wyrastającym z tradycji mądrościowej Izraela: „Ty bowiem utworzyłeś moje nerki, Ty utkałeś mnie w łonie mej matki. Dziękuję Ci, że mnie stworzyłeś tak cudownie, godne podziwu są Twoje dzieła. I dobrze znasz moją duszę; nie tajna Ci moja istota, kiedy powstawałem w ukryciu, utkany w głębi ziemi” (Ps 139,13-15; *Biblia Tysiąclecia* 1984). Występujący w tekście czasownik „utworzyć” (hebr. *qānāh*) wyraża w Biblii przede wszystkim ideę nabycia przez kupno, zakup czegoś od innej osoby. Natomiast w sensie przenośnym czasownik opisuje stwórczą działalność Boga. Tak więc Bóg utworzył (stworzył) niebo i ziemię (Rdz 14,19.22), utworzył także naród wybrany (Pwt 32,6) czy mądrość (Prz 8,22). Kolejny czasownik, „tkać, utkać, upleść” (hebr. *sākak*) pojawia się w tekstach biblijnych w bardzo różnych kontekstach (także Hi 10,11). W cytowanym fragmencie opisuje on przedziwne i tajemnicze działanie Boga wobec płodu jakby „tkanego” przez Boga w łonie matki (Stefanek 1993, 7-12; Zajac 2000, 3-17).

Ilustrując niezwykle działanie Boga, warto przywołać również scenę powołania proroka Jeremiasza. Tekst biblijny bowiem opowiada wprost o stwórczym działaniu Boga w stosunku do przyszłego ludzkiego życia. Mówi Jahwe: „Zanim ukształtowałem cię w łonie matki, znałem cię, nim przyszedłeś na świat, poświęciłem cię, prorokiem dla narodów ustanowiłem cię” (Jr 1,5). Tym razem zwrot „ukształtowałem” jest tłumaczeniem hebrajskiego czasownika *jāsar*, tego samego, który opisuje ideę stworzenia człowieka z prochu ziemi (Rdz 2,7; por. Ps 33,15; 94,9; Hi 10,9), utworzenia i wybrania Izraela (Iz 29,16; 43,21) czy także powołanie do życia innych istot (Am 7,1; Ps 104,26). W znaczeniu dosłownym czasownik ten wyrażał ‘formowanie przez garncarza naczyńia z gliny’. Tego rodzaju antropomorficzny obraz „stwarzania” czy „lepienia” człowieka w łonie matki, ale także innych istot żywych nawiązuje do wyobrażeń sumerskich, babilońskich i egipskich.

Podobna w wymowie myśl na temat poczętego ludzkiego życia pojawia się kilka razy w ustach Hioba, który przedstawia kolejne etapy kształtowania się ludzkiego płodu w łonie matki jako skutek działania Boga, trudzącego się jak budowniczy, garncarz i tkacz. W mowie skierowanej do przyjaciół Hiob stwierdza: „Co zrobię, gdy Bóg powstanie? Co odpowiem, kiedy będzie pytał? Jak mnie, tak jego w łonie uczynił, On sam utworzył nas we wnętrzu” (Hi 31,14-15). Pierwszy z czasowników „uczynić” (hebr. *‘āsāh*) opisuje akt stwórczy Boga tak, jak wielokrotnie w innych tekstach biblijnych: „stworzyć, sprawić, uczynić” (Rdz 1,26-27; por. Ps 119,73; 139,15). Nieco inne znaczenie ma czasownik „utworzyć” (hebr. *kūm*), który wyraża głównie ideę utworzenia, ustanowienia czy wzniesienia czegoś, ale również powołania do istnienia, to jest stworzenia ludu (Wj 32,6), ziemi (Iz 45,18), tronu (Ps 9,8) oraz człowieka, jak w cytowanym tekście: uformowania go w łonie matki (por. Ps 119,73). Ten sam Hiob opisał następnie poszczególne etapy formowania przez Boga poczętego ludzkiego życia w formie embrionu, szczegółowo ilustrując ten proces antropomorficznym obrazem Stwórcy jako budowniczego, pasterza i tkacza: „Twe ręce ukształtowały mnie, uczyniły: opuszczonego dokoła chcesz zniszczyć? Wspomnij, że ulepiłeś mnie z gliny; i chcesz obrócić mnie w proch? Czy mnie nie zlałeś jak mleko, czyż zsiąść się nie dałeś jak serowi? Odziałeś mnie skórą i ciałem i spiąłeś żyłami i kośćmi, darzyłeś miłością, bogactwem; troskliwość Twa strzegła mi ducha” (Hi 10,8-12; por. Muszala 2009, 163-170; Aleksiejuk 2012, 279-306).

Już w łonie matki, stwierdza Biblia, człowiek jest poddany Bogu i to On wydobywa go z łona matki (Hi 10,18; Ps 22,10). Jednak może także dotknąć niepłodnością kobiece łono, jak uczynił to z Sarą (Rdz 16,2; 18,14), Rachelą (Rdz 30,1-2), Anną (1 Sm 1,5) czy kobietami z domu Abimeleka (Rdz 20,18). W ostatnim przypadku niepłodność tych kobiet była wyrazem Bożego gniewu i kary zesłanej na konkretnych ludzi, ale także na naród wybrany, gdy ten odstępował od Boga (Oz 9,14; Iz 54,1). Tylko Bóg mógłby nawet pozbawić życia w łonie matki, gdyby taka była Jego wola. Takiej śmierci życzył sobie prorok Jeremiasz, rozgoryczony i przeklinający dzień swego narodzenia; podobną myśl wypowiada niewinny Hiob (Jr 20,14-18; Hi 3,1-5).

Rola matki i ojca w przekazywaniu życia jest jakby bierna, jeśli porównywać ją z działaniem Boga, a łono matki tylko miejscem, w którym działa Dawca ludzkiego życia. Dobitnie przekonanie to dochodzi do głosu w ustach matki siedmiu synów – machabejskich męczenników: „Nie wiem, w jaki sposób znaleźliście się w moim łonie, nie ja wam dałam tchnienie i życie, a członki każdego z was nie ja ułożyłam. Stwórca świata bowiem, który ukształtował człowieka i wynalazł początek wszechrzeczy, w swojej litości ponownie odda wam tchnienie i życie, dlatego że wy gardzicie sobą teraz dla Jego praw” (2 Mch 7,22-23).

U podstaw wszystkich tych wypowiedzi leży głębokie przekonanie, iż Bóg daje rodzicom potomstwo i On także kieruje ludzkim życiem. Dodajmy, że

autorzy biblijni wspominają o traumatycznych doświadczeniach związanych z bólami porodowymi, a ból rodzenia stał się metaforą wielkiego cierpienia (Iz 26,16-18; Jr 4,31; 30,5-7; Syr 48,18-21) i wręcz symbolem kary (Rdz 3,15; Iz 13,8; Jr 48,41; Mi 4,9-10; Ps 48,7; 1 Tes 5,3; Filipiak 1985, 152-153).

Bóg nie tylko stwarza człowieka, lecz wraz z aktem stwórczym obdarza go także szczególną misją – powołaniem. Ilustrują to przykłady wielkich postaci biblijnych już w łonie matki powołanych do spełnienia określonych zadań. Jest to niezwykle ważny aspekt biblijnych wypowiedzi na temat poczętego życia. Poczęcie ludzkiego życia w łonie kobiety i jego dalsze losy są nieprzerwanym stwórczym aktem, zależnym od woli Boga i jego zbawczych planów. Biblia posługuje się w tym przypadku taką samą terminologią i obrazami, jak w opisach stworzenia świata i człowieka (Rdz 1,26-27; 2,7; por. Koh 11,5; Iz 64,7). Godność każdego poczętego życia ludzkiego wynika stąd, że od początku jest ono stwórczym dziełem Boga, z którym współpracują rodzice.

Dzieci poczęte mają według Biblii wielką wartość także dlatego, że po prostu są dziećmi. W Starym Testamencie liczne potomstwo było znakiem Bożego błogosławieństwa, rodzicom zaś zapewniało uznanie i szacunek, decydując także o prestiżu rodziny w narodzie wybranym (Ps 127,3-5; 144,12). Dla rodziców w podeszłym wieku dorosłe dzieci i „dzieci ich dzieci” (wnuczęta) były wielką radością i zarazem koroną starości (por. Ps 128,1-6; Prz 17,6), były dla nich – jak sformułują to matka i ojciec młodego Tobiasza – „światłością oczu” (Tb 10,5; 11,13). Natomiast największą karą dla rodziców było zabranie im synów i córki, „ich siłę, ich dumną ozdobę, radość ich oczu, tęsknotę ich serc” – jak powie prorok na wygnaniu w Babilonie (Ez 24,24-26).

2. Biblia o życiu przerwanim

Przerwanie ciąży czy zamierzona aborcja były zjawiskiem właściwie nieznanym w biblijnym Izraelu. W Biblii nie ma lęku przed dzieckiem i dlatego brak także tematu unikania potomstwa i antykoncepcji. Świadczy o tym prawie całkowita nieobecność przekazów biblijnych dotyczących tej problematyki. Jedyny relewantny tekst Wj 21,22-23 mówi o sytuacji przypadkowej, a nie o świadomie wywołanym poronieniu. Z tych racji tematykę życia przerwane-go (dziecka nieurodzonego) należy rozpatrywać w szerszym kontekście biblijnego orędzia o życiu i śmierci człowieka³.

Wstępnie należy zaznaczyć, że piąte przykazanie Dekalogu „Nie zabijaj” (Wj 20,13) odnosi się do przemyślanego, przygotowanego i celowo dokona-

---

³ Temat dyskutuje Łach 1984, 31-38. Autor omawia dane biblijne dotyczące kwestii usuwania płodu z łona matki, w szczególności znaczenie przykazania „Nie zabijaj” (Wj 20,13; Pwt 5,17), a także przybliża nauczanie pierwotnego Kościoła na ten sam temat (por. Wojciechowski 1992).

nego morderstwa. Zatem nie dotyczy ono każdego bez wyjątku zabójstwa, jak np. zabijania zwierząt, śmierci zadanej na wojnie czy także w obronie własnej. W przykazaniu tym chodzi o bezprawne pozbawienie życia innej osoby, o zamierzone i celowe przelanie ludzkiej krwi (Synowiec 1999, 129-148; por. Krawczyk 1994; Chouraqui 2002). Oczywiście piąte przykazanie nie mówi wprost o niezabijaniu dzieci nienarodzonych. Jednak z ogólnej zasady poszanowania potomstwa jako znaku Bożego błogosławieństwa jednoznacznie wynika również zasada szacunku dla życia poczętego. Tak interpretował ten zakaz Kościół pierwotny, czemu dał wyraz w swoich pismach (*Didache* 2,2; 5,2; *List Barnaby* 19,5; 20,2) i podobnie wypowiadał się na temat piątego przykazania Kościół współczesny, np. Jan Paweł II.

Również antykoncepcja i działania zapobiegające poczęciu są praktycznie nieobecne w przekazie biblijnym. Przeciwnie, celowa bezpłodność czy unikanie potomstwa uważane były za jeden z największych grzechów. W Biblii opowiedziany został jeden taki charakterystyczny przypadek (Rdz 38,8-10). Zobowiązany postanowieniem prawnym do wzbudzenia potomstwa zmarłemu bratu Onan użył najprostszego sposobu antykoncepcyjnego (marnował nasienie, wylewając je na ziemię), by uniknąć zapłodnienia Tamar i zrodzenia z niej potomstwa, które później nie należałoby do niego. Stosownie bowiem do prawa lewiratu (Jędrzejewski 2004, 904-905) wdowę, która nie urodziła zmarłemu mężowi pierwotnego syna, poślubił jej szwagier, zaś urodzeni z tego małżeństwa synowie uważani byli za potomków zmarłego i to im przysługiwała przewidziana część dziedzictwa. Nadrzędnym celem tej starożytnej zasady, znanej także Asyryjczykom i Hetytom, było zachowanie nieprzerwanej linii genealogicznej rodu i ochrona dóbr rodzinnych. Jednakże Onan nie tylko naruszył prawo Mojżeszowe, prawo lewiratu (Pwt 25,5; Rt 1,11-13; por. Mt 22,24), ale także przekroczył prawo naturalne dotyczące małżonków. Bóg ukarał go śmiercią za takie postępowanie: „Złe było w oczach Pana to, co on czynił, i dlatego także zesłał na niego śmierć” (Rdz 38,10).

Z kolei omawiając kwestię poronienia w świetle jedyne go tekstu z Księgi Wyjścia, należy wpi erw przypomnieć, że poronienie, o którym mowa w Wj 21,22-23, spowodowane było najpewniej przypadkowo, chociaż brak w tej sprawie jednomyślności wśród komentatorów. Ta teoretyczna bowiem sytuacja została obwarowana ważnymi sankcjami prawnymi. W przekazie Biblii hebrajskiej ten trudny i enigmatyczny tekst brzmi w wiernym przekładzie następująco⁴: „Gdyby mężczyźni się bili i uderzyli kobietę brzemienną, powodując poronienie, ale bez szkody, to winny zostanie ukarany grzywną, jaką na-

---

⁴ Zob. opracowanie polskie tekstu: Lemański 2014, 9-39; Muszala 2009, 191-200 (por. Sprinkle 1993; Westbrook 1986). Komentarze biblijne przynoszą najczęściej skromne analizy tego tekstu (Lemański 2009, 463; Childs 2004, 471-472).

łoży mąż tej kobiety, i wypłaci ją za pośrednictwem sędziów. Jeśli zaś szkoda powstanie, wówczas odda życie za życie” (Wj 21,22-23).

Przepis dotyczący uderzenia brzemiennej kobiety i spowodowania poronienia musiał mieć istotne znaczenie w prawodawstwie żydowskim, skoro przewiduje ono dla winowajcy nawet karę śmierci, jak sugeruje to następnie najbliższy kontekst cytowanej perykopy (Wj 21,24-25). Zasada prawa odwetu (*ius/lex talionis*) bowiem była stosowana w przypadku zawinionego zabójstwa, jak przewidywało prawo Mojżeszowe: „Ktokolwiek zabije człowieka, będzie ukarany śmiercią” (Kpł 24,17), a nadto prawo to dotyczyło tak samo Izraelitów, jak i obcych (Kpł 24,21)⁵. W przywołanym kazusie opisujący skutki nieszczęśliwego wydarzenia termin „szkoda” w polskim przekładzie *Biblii Tysiąclecia* (hebr. *'āsôn*) występuje pięć razy w Biblii hebrajskiej, ale jego znaczenie nie jest wystarczająco jasne. Można powiedzieć ogólnie, że opisuje on sytuację nieszczęścia, zła, zagrożenia lub poniesionej krzywdy. Poza analizowanym tekstem słowo *'āsôn* zastosowano jedynie w biblijnej historii Beniamina i jego starszych braci, którzy z polecenia ojca kilkakrotnie wędrowali do Egiptu, by tam kupić zboże w czasach głodu. Patriarcha Jakub wzbraniał się posłać z nimi najmłodszego syna z obawy, że może go spotkać właśnie *'āsôn* – jakaś ‘zła przygoda’ lub ‘nieszczęście’ (zob. Rdz 42,4.38; 44,29). Dodatkowo sens analizowanego postanowienia prawnego również nie jest oczywisty, gdyż nie wiadomo, do kogo lub czego należy odnieść hebrajski termin *'āsôn*. Wielu komentatorów wskazuje na kobietę, która poniosła jakąś szkodę, w takim zaś przypadku mniejsze znaczenie ma poroniony płód. W przypadku śmierci kobiety sprawca winien podobnie ponieść śmierć (niektórzy uważają, że śmiercią byłaby karana żona sprawcy)⁶.

Istnieje jednak inna możliwość interpretacji Wj 21,22-23, według której wspomniana „szkoda” odnosi się do płodu. Narodzone dziecko bowiem albo przeżyło mimo niezwykłych okoliczności przyjścia na świat, albo straciło życie. W takim zaś przypadku drugi człon przepisu wymierza karę główną za

⁵ Prawo odwetu (*lex/ius talionis*) jest listą ran i odpowiadających im kar, a jego brzmienie jest następujące: „życie za życie, oko za oko, ząb za ząb, rękę za rękę, nogę za nogę, oparzenie za oparzenie, ranę za ranę, siniec za siniec” (Wj 21,23b-25). Poza analizowanym miejscem prawo to pojawia się jeszcze dwukrotnie w Starym Testamencie (Kpł 24,17-20; Pwt 19,21) i jeden raz w Nowym Testamencie, gdzie Jezus odnosi się do niego w Kazaniu na górze (Mt 5,38; Szamocki 2003, 3-19).

⁶ Tak interpretuje ten tekst św. Hieronim w swym przekładzie łacińskim: *et abortivum quidem fecerit sed ipsa vixerit* i następnie *sin autem mors eius fuerit subsecuta* (Wj 21,22-23 Vg). Zob. Walton, Matthews i Chavalas 2005, 90: „Prawo zawarte w Księdze Wyjścia wskazuje na konieczność ustalenia, czy matka, oprócz utraty dziecka, nie doznała innej szkody, i nakłada grzywnę w zależności od roszczeń męża oraz orzeczenia sędziów. Grzywna miała na celu raczej dostarczenie odszkodowania matce niż zadośćuczynienie za śmierć płodu” (por. Łach 1984, 34; Wojciechowski 1992, 97; Machinek 2007, 33).

śmierć płodu spowodowaną poronieniem – życie za życie. Za drugą interpretacją opowiada się znaczna grupa uczonych⁷.

Za takim rozumieniem tekstu przemawia istotne świadectwo, jakie znajduje się w greckim przekładzie Septuaginty, w której dyskutowany tekst został przetłumaczony następująco. „Jeśli będzie walczyć dwóch mężczyzn i uderzą kobietę brzemienną i poroni swoje dziecko nieukształtowane, poniesie grzywnę za stratę tak, jak wyznaczył mąż kobiety, zapłaci zgodnie z wyrokiem. A jeśli było ukształtowane, odda życie za życie”⁸.

Twórca przekładu Septuaginty dokonał ważnej zmiany i tym samym reinterpretacji tekstu hebrajskiego, tłumacząc jego drugą część. Termin *'āsôn*, który w tekście hebrajskim nie jest jednoznaczny, nie wiadomo bowiem, o jaką i komu uczynioną szkodę chodzi, tłumacz odniósł wprost do poczętego życia, przenosząc uwagę na płód w łonie matki. Dokonał przy tym ważnego rozróżnienia między „dzieckiem nieukształtowanym” i „dzieckiem ukształtowanym” (gr. *ekseikonisomenon*). W greckim przekładzie Septuaginty nie ma zatem wątpliwości, do kogo należy odnieść „szkodę” i jaka to była „szkoda”. Odrębny problem rodzi pytanie o to, co znaczy owo „ukształtowanie” poronionego płodu i jakie są jego wyznaczniki, które nadto decydują o wysokości i rodzaju kary, a nawet kary śmierci. Zmiana ta stała się kluczowa dla interpretacji tego tekstu przez ojców Kościoła i późniejszych komentatorów (Longosz 1985; Starowieyski 2009)⁹.

Oceniając przywołane postanowienie prawne Wj 21,22-23, zarówno w jego hebrajskiej, jak i greckiej postaci, należy stwierdzić, że prawodawca biblijny nie pozwala na bezkarne wywołanie poronienia. W świetle danych biblijnych ludzki płód uznawano za podmiot, który pozostaje pod ochroną prawną.

Na zakończenie odnotujmy, że w Biblii jest obecna także bardzo sugestywna metafora, która odwołuje się do tematu poczętego, nienarodzonego

⁷ Najpełniej pisze o takiej wykładni tekstu J. Lemański, podając także rozbudowaną argumentację (Lemański 2014, 36). Autor zaproponował nowy przekład dyskutowanego fragmentu, który wierniej oddaje sens tekstu hebrajskiego: „(w. 22) Jeśli jacyś [dwaj] ludzie walczą ze sobą i uderzą ciężarną kobietę i ona urodzi potomstwo (dosł. dzieci), a nie będzie szkody [fizycznej], [sprawca] koniecznie zapłaci grzywnę według tego, co nałoży na niego mąż kobiety; zapłaci/wyznaczy (sprawca/mąż?) zgodnie z [ustaleniem] arbitrów sądowych. (w. 23) Jeśli [jest] szkoda, wówczas wyznaczysz [według zasady]: życie za życie, (w. 24) oko za oko, ząb za ząb, ręka za rękę, noga za nogę, (w. 25) oparzenie za oparzenie, ranę za ranę, siniec za siniec (Wj 21,22-25)” (por. Machinek 2007, 33; Parchem 2012, 492).

⁸ W autorskim przekładzie Septuaginty na język polski Remigiusz Popowski tłumaczy imiesłów grecki *ekseikonisomenon* za pomocą frazy „jeszcze nie mające pełni kształtów” i ponadto dodaje krótki komentarz, z którego tezami trudno się jednak zgodzić (*Biblia pierwszego Kościoła*, 94).

⁹ Marek Starowieyski podkreśla wewnętrzną sprzeczność obecną w greckim przekładzie tekstu hebrajskiego, gdyż jego zdaniem (s. 121) coś, co już jest „dzieckiem” (wskazuje na to rodzajnik określony – *to paidion*), nie może być nieukształtowane.

życia. Nazywana czasami formułą przekleństwa kolokacja „poroniony płód” pojawia się w Starym i Nowym Testamencie. Porównanie zostaje wprowadzone za pomocą partykuły „jak, jakby”, niekiedy obecnej w najbliższym kontekście. Zasadniczym elementem porównania jest „nieżywy, poroniony płód” (hebr. *nēpel*, gr. *ektōrma*, łac. *abortivus*). Przez wyrażenie należy rozumieć ludzki płód, który samoistnie „wypadł” z łona matki, jak to sugeruje hebrajski źródłosłów, i przyszedł na świat martwy. Takie dziecko nie widziało słońca ani w ogóle światła: „Nie żyłbym jak płód poroniony, jak dziecię, co światła nie znało” (Hi 3,16; por. Koh 6,3; Ps 58,9). Nie zaznało też dobra i niczego innego i także nie wie o niczym. Imię takiego dziecka jest „mrokiem zakryte”, zatem nie jest znane, a stąd nie jest znane dziecko i jego życie (Koh 6,3-5). Ogólnie przedstawiona jest w ten sposób negatywna, zła sytuacja człowieka nieszczęśliwego, który nie poznał smaku życia. Taki los podobny jest do życia osoby trędowatej, wykluczonej ze społeczności i tym samym jakby martwej (Lb 12,12). Taki winien być jedynie los przestępców. Również apostoł Paweł porównał swój stan sprzed nawrócenia do sytuacji „poronionego płodu”, któremu dopiero na końcu ukazał się Zmartwychwstały (1 Kor 15,8).

Dodajmy na koniec, że problematyka życia poczętego i przerywania ciąży czy aborcji (*procuratio abortus*) była żywo dyskutowana w środowisku pogańskim, w Grecji i Rzymie, a następnie w starożytności chrześcijańskiej. Stało się tak nie bez powodu, gdyż starożytni znali i stosowali wiele środków antykoncepcyjnych i proaborcyjnych. Dyskusje takie nie ominęły również środowisk żydowskich, zarówno w Palestynie, jak i diasporze, generalnie jednak przeciwnych aborcyjnym praktykom¹⁰.

Zakończenie

Biblia milczy na temat aborcji, ale nie milczy na temat życia poczętego w łonie matki. Przeciwnie, życie ludzkie i misja jego przekazywania jest istotnym składnikiem zbawczego orędzia Biblii od samych jej początków (Rdz 1,27-28). W świetle Biblii płodność pól i zwierząt, ale przede wszystkim płodność mężczyzny i kobiety są darem Bożym. Dzieci są wielkim darem dla rodziców, one są ich błogosławieństwem (Ps 127,3; 128,3-6). Stąd także szacunek dla poczętego życia ludzkiego był czymś oczywistym dla człowieka Biblii. Mówiąc o życiu poczętym i jeszcze nienarodzonym, Biblia ukazuje je

---

¹⁰ Mówiąc o stosunku pierwszych chrześcijan do problemu zabijania dzieci poczętych, należy wymienić najstarsze chrześcijańskie dzieło *Didache* (*Nauka Dwunastu Apostołów*), które o aborcji wspomina dwukrotnie (2,2; 5,2), a następnie anonimowe pismo *List Barnaby* (19,5; 20,2). Zob. Parchem 2012, 496-499; por. Bielas 1991; Staniek 1991; Wojciechowski 2003; Longosz 2004.

jako implikację suwerennego, stwórczego aktu Boga. Jest On sprawcą i wykonawcą tajemnicy, która dokonuje się w łonie matki. Nadto poczęte dziecko już w łonie matki było adresatem Bożych obietnic. Biblia afirmuje ludzkie życie, także życie nienarodzone, a stanowczo przeciwstawia się jego odbieraniu. Taka konkluzja wynika z fundamentalnego orędzia Biblii o poczętym życiu ludzkim.

BIBLIOGRAFIA

- Abramowiczówna, Zofia. 1958. *Słownik grecko-polski*, t. 1-4. Warszawa: Polskie Wydawnictwo Naukowe.
- Aleksiejuk, Artur. 2012. Prenatalny rozwój człowieka w Biblii hebrajskiej: perspektywa judaizmu. *Elpis*, 14(24-25), 279-306.
- Biblia pierwszego Kościoła*, tłum. Remigiusz Popowski. 2017. Warszawa: Vocatio.
- Biblia Tysiąclecia*, tłum. zespół biblistów polskich. 1984. Poznań: Pallottinum.
- Bielas, Lucjan. 1991. Dziecko przed urodzeniem w starożytnym świecie pogańskim. *Ruch Biblijny i Liturgiczny*, 44, 37-41.
- Childs, Brevard S. 2004. *The Book of Exodus. A Critical, Theological Commentary*, Old Testament Library. Louisville: Westminster John Knox Press.
- Chmiel, Jerzy. 1991. Dziecko poczęte według Biblii i starożytnego judaizmu. *Ruch Biblijny i Liturgiczny*, 44, 42-47.
- Chouraqui, Andre. 2002. *Dziesięć przykazań dzisiaj*. Warszawa: PAX.
- Filipiak, Marian. 1985. *Problematyka społeczna w Biblii*. Warszawa: PAX.
- Jan Paweł II. 1995. *Encyklika o wartości i nienaruszalności życia ludzkiego „Evangelium vitae”*.
- Jan Paweł II. 1997. *Homilia w Sanktuarium św. Józefa w Kaliszu*.
- Jędrzejewski, Sylwester. 2004. Lewirat. W: *Encyklopedia katolicka*, t. 10, red. Eugeniusz Ziemann i inni, 904-905. Lublin: TN KUL.
- Koehler, Ludwig i Walter Baumgartner. 2008. *Wielki słownik hebrajsko-polski i aramejsko-polski Starego Testamentu*, t. 1-2, red. Przemysław Dec. Warszawa: Vocatio.
- Kongregacja Nauki Wiary. 1987. *Instrukcja o szacunku dla rodzącego się życia ludzkiego i o godności jego przekazywania „Donum vitae”*.
- Krawczyk, Roman. 1994. *Dekalog. Kodeks etyki społecznej Starego Testamentu*. Siedlce: Wyd. Diecezjalne.
- Lemański, Janusz. 2009. *Księga Wyjścia. Wstęp, przekład z oryginału, komentarz*, Nowy Komentarz Biblijny. Stary Testament 2. Częstochowa: Edycja św. Pawła.
- Lemański, Janusz. 2014. Pytanie o status (nie)narodzonego dziecka w Starym Testamencie. Wj 21,22-25 jako przypadek szczególny. *Biblica et Patristica Thoruniensia*, 7(3), 9-39.
- Liddell, Henry, Robert Scott i Henry Jones. 1996. *A Greek-English Lexicon*. 9th ed. with Revised Supplement. Oxford: Clarendon.
- Longosz, Stanisław. 1985. Ojcowie Kościoła a przerywanie ciąży. *Vox Patrum*, 8-9, 231-273.
- Longosz, Stanisław. 2004. Aborcja i porzucanie dzieci w starożytności pogańskiej i chrześcijańskiej. Materiały bibliograficzne. *Roczniki Teologiczne*, 51(10), 279-291.
- Łach, Jan. 1984. Milczenie Biblii wokół problemu usuwania płodu z łona matki. W: *Dziecko*, red. Władysław Piwowarski i Witold Zdaniewicz, 31-38. Warszawa-Poznań: Pallottinum.
- Machinek, Marian. 2007. *Spór o status ludzkiego embrionu*. Olsztyn: Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego.
- Muszala, Andrzej. 2009. *Embrion ludzki w starożytnej refleksji teologicznej*. Kraków: WAM.

- Parchem, Marek. 2012. Aborcja w Starym Testamencie oraz w literaturze międzytestamentalnej. W: *Patrzmy na Jezusa, który nam w wierze przewodzi*, red. Waldemar Chrostowski i Barbara Strzałkowska, 485-509. Warszawa: Stowarzyszenie Biblistów Polskich.
- Paweł VI. 1982. *Encyklika o zasadach moralnych w dziedzinie przekazywania życia „Humanae vitae”*.
- Popowski, Remigiusz. 1997. *Wielki słownik grecko-polski Nowego Testamentu*. Warszawa: Vocatio.
- Sprinkle, Joe M. 1993. The Interpretation of Exodus 21:22-25 (Lex Talionis) and Abortion. *Westminster Theological Journal*, 55, 233-253.
- Staniek, Edward. 1991. Stosunek starożytnych chrześcijan do dziecka przed jego narodzeniem według Ojców Kościoła. *Ruch Biblijny i Liturgiczny*, 44, 47-53.
- Starowieyski, Marek. 2009. Aborcja i życie nienarodzonych w starożytności chrześcijańskiej. *Warszawskie Studia Teologiczne*, 22, 117-147.
- Stefanek, Stanisław. 1993. „Dziękuję Ci, że mnie stworzyłeś tak cudownie” (Ps 139,14). W: *Życie jest święte*, Sympozja Instytutu Jana Pawła II, t. 6, red. Tadeusz Styczeń, 7-12. Lublin: TN KUL.
- Synowiec, Julian. 1999. *Dziesięć przykazań. Wj 20,1-17, Pwt 5,6-20*. Kraków: „Bratni Zew”.
- Szamocki, Grzegorz. 2003. „Oko za oko, ząb za ząb”. Formuła talionu w biblijnym prawie Izraela. *Przegląd Religioznawczy*, 2(208), 3-19.
- Szymik, Stefan. 1996. Życie poczęte w świetle wypowiedzi biblijnych. *Ateneum Kapłańskie*, 88(2), 163-171.
- TDNT. *Theological Dictionary of the New Testament*, t. 1-10, red. Gerhard Kittel i Gerhard Friedrich, tłum. Geoffrey W. Bromiley. 1964-1976. Grand Rapids: Eerdmans.
- TDOT. *Theological Dictionary of the Old Testament*, t. 1-8, red. G. Johannes Botterweck i Helmer Ringgren, tłum. John T. Willis. 1974-2006. Grand Rapids: Eerdmans.
- Walton, John H., Victor H. Matthews i Mark W. Chavalas. 2005. *Komentarz historyczno-kulturowy do Biblii Hebrajskiej*, red. Waldemar Chrostowski. Warszawa: Vocatio.
- Westbrook, Raymond. 1986. Lex Talionis and Exodus 21, 22-25. *Revue Biblique*, 93, 52-69.
- Wojciechowski, Michał. 1992. Biblia o dzieciach nienarodzonych. *Więź*, 35(5), 96-99.
- Wojciechowski, Michał. 2003. Starożytne głosy przeciw aborcji. *Więź*, 46(12), 84-90.
- Zając, Ewa. 2000. Relacja Bóg-człowiek w psalmie 139 (analiza egzegetyczno-teologiczna). *Zeszyty Naukowe KUL*, 43(3-4), 3-17.

STEFAN SZYMIK – Misjonarz Świętej Rodziny (MSF), profesor nauk teologicznych; od 1995 r. pracownik dydaktyczno-naukowy KUL, Sekcja (dawniej Instytut) Nauk Biblijnych; współpracownik „International Review of Biblical Studies” (Düsseldorf, 1996-2009), *Encyklopedii katolickiej* (1995-2014) i polskich czasopism biblijnych. Członek Associazione ex-alunni/e Pontificio Istituto Biblico (Roma, Italia), Stowarzyszenia Biblistów Polskich (Warszawa) i członek rzeczywisty Lubelskiego Towarzystwa Naukowego oraz Komisji Teologii, oddział PAN w Lublinie. Obszar zainteresowań naukowych autora obejmuje hermeneutykę i metodologię biblijną oraz aktualizację Biblii w życiu Kościoła.